

**Referat wygłoszony w dniu 25 marca 2024 r. na posiedzeniu
Komisji Historycznoliterackiej Oddziału PAN w Krakowie**

dr hab. Grzegorz Zajac, prof. UJ

Uniwersytet Jagielloński

Wydział Polonistyki

e-mail: grzegorz.zajac@uj.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1397-1060>

W oczach barszczan, rękami targowiczan... – wierszem o (z)rujnowanej Rzeczypospolitej

Pisząc o jeszcze jednym literackim wykorzystaniu motywu ruin, autor nie traktuje ich jednak dosłownie, a odnosi się do stanu państwa – do pogrążania się w nich osiemnastowiecznej Rzeczypospolitej. Przedmiotem rozważań są tu teksty poetyckie powstałe w dwóch, kluczowych w świetle losów polskiej państwowości tamtego czasu, momentach piśmiennictwa doby oświecenia: w okresie konfederacji barskiej i po zawiązaniu się konfederacji targowickiej. Postacią szczególnie często w tych utworach przywoływaną jest król Stanisław August Poniatowski – niezależnie od ich tonacji (od lamentacji po pamflet) postrzegany jako co najmniej współodpowiedzialny za upadek ojczyzny, bo służący w istocie obcemu imperium. Widziany tak zarówno przez nierzadko fanatycznych w swojej religijności, skłonnych przy tym do uproszczonego diagnozowania rzeczywistości, uczestników szlacheckiego ruchu z przełomu lat 60. i 70., jak i patriotycznie usposobionych, świątłych rodaków – rozgoryczonych obserwatorów dramatycznych wypadków z pierwszej połowy lat 90. XVIII wieku.

Literatura:

A. Grześkowiak-Krwawicz, *U początków czarnej i białej legendy Stanisława Augusta*, „Wiek Oświecenia” 15: *W dwusetną rocznicę śmierci Stanisława Augusta*, Warszawa 1999.

F. Karpiński, *Historia mego wieku i ludzi, z którymi żyłem*, oprac. R. Sobol, Warszawa 1987.

G. Królikiewicz, *Terytorium ruin. Ruina jako obraz i temat romantyczny*, Kraków 1993.

Literatura barska. (Antologia), wstęp i oprac. J. Maciejewski, Wrocław 1976.

Literatura konfederacji barskiej, t. 3: *Wiersze*, red. J. Maciejewski, A. Bąbel, A. Grabowska-Kuniczuk, J. Wójcicki, Warszawa 2008.

- Między rozpaczą i nadzieją. Antologia poezji porobiorowej lat 1793-1806*, wstęp P. Żbikowski, oprac. M. Nalepa, Kraków 2006.
- J. U. Niemcewicz, *Pamiętniki czasów moich*, oprac. i wstęp J. Dihm, Warszawa 1957, t. 1-2.
- A. Norkowska, *Wizerunki władcy. Stanisław August Poniatowski w poezji okolicznościowej (1764–1795)*, Kraków 2006.
- J. Starobinski, *Wynalezienie wolności 1700–1789*, tłum. M. Ochab, Gdańsk 2006.
- A. M. Stasiak, *Patriotyzm w myśli konfederatów barskich*, Lublin 2005.
- Wiersze polityczne czasu konfederacji targowickiej i sejmu grodzieńskiego 1793 roku*, oprac. K. Maksimowicz, Gdańsk 2008.
- K. Zbyszewski, *Niemcewicz od przodu i tyłu*, Warszawa 1991.